

לשוננו לעם

עורכים: ע' איתן ומ' מדן

כרך כג, תשל"ב

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

לשוננו לעם

קונטרסים עממיים לענייני לשון

בעריכת ע' איתן ומ' מרן

ניסן תשל"ב

מחזור כג, קונטרס ו (רכ"ו)

דרכי לשוננו, דובריה וסופריה

ב

מאת

צבי שארפשטיין

הוצאת המזכירות המדעית של האקדמיה ללשון העברית
ירושלים

קונטרס זה משלים את קונטרס רי"ן
(סיון תשל"א)

דפוס רפאל חיים הכהן בע"מ, ירושלים

שגרת לשון

על הכתוב בספר ויקרא "כל מפרסת פרסה... מעלת גרה" (יא, ג) אומר רש"י: "מעלת גרה - מעלה ומקיאה האוכל ממעיה ומחזרת אותו לתוך הפה, לכתשו ולטחנו היטב". זהו תהליך, שאינו מעורר בני רחשי עונג. בפניו העלאת גרה מכנים את הנוהג לחזור על שיחה ועניין הרבה פעמים, חה מרגיזו וגורם לנו הרגשת תיעוב ובחילה. להלן נזכר בויקרא "כל הבהמה... מפרסת פרסה וגרה אינה מעלה", ומצאו המחלוצצים כאן יסוד לבדיחה זו: גרה - אינה מעלה; פלומר, שאין בחזרת דברים יתרון. וכן באנגלית אם ירצו לציין אדם, החוזר על הידוע, אומרים, שהוא "מעלה גרה". כל שגרה היא יצירת ההרגל. אדם מסגל לו דרך בעבודתו או בדיבורו, ואינו מחויב עוד לחשוב ולבקש נתיב או גיב חדש - והוא פועל בלי הכרה, וזה נוח לו. ומשום כך יאמרו הבריות "ההרגל נעשה טבע", ורבים הפתגמים על ההרגל. אמר ר' ישראל מסאלאנט: לא זה שידע לדרוש דורש ברבים, אלא זה שדורש ברבים ידע לדרוש. מזמחיות באה לו מן הניסיון החוזר. וד"ר מרדכי מנחם קפלן שליט"א כתב: כל אדם חיו מתחילים בדפוסים של אורח חיים קבוע. בלי הרגלי המוסר ובלי הערכים, הנמסרים לילד יחד עם הדיבור וההדברה, לא יוכל הילד להתבגר ולהיות לאיש.

ברם כנגד היתרונות הללו נמצא גם חסרונות בפעולה מכאנית זו או בקביעות של פעולה מאליה. המשוררת לאה

גולדברג ז"ל מתפללת בשירה: "לבל יהיה יומי הזום כתמול
שלשום, לבל יהיה יומי עליי הרגל" ("שירי סוף הדרך").
הרגל הדיבור, הנמשך יום אחר יום, מביא לידי שגרת
לשון. פיון שהתרגל אדם להביע רעיון או הרגשה או בקשה
או פקודה בסדרת מלים, הרי היא נקבעת אצלו, ולא יסור
ממנה עוד. וכי יבוא להתאמץ וליצור צירופים חדשים?
העצלות הטבעית מונעתו מכך.

ובכן, גם סופרים גוהגים שגרת לשון. שגרה זו קשה בייחוד
למעייין. מכיון שעלינו לבלוע בכל יום חומר קריאה עצום,
כגון העיתונים היומיים הגדולים או הספרים, שאיש מדע
צריך לדעת תוכנם, למדנו לקרוא במעוף עין, לקלוט את העיקר
ולזרוק את הטפל, את המלים המיותרות, שאינן מוסיפות פלוס.
ואף נערכו בימינו קורסים מיוחדים ללמדנו כיצד 'לקרוא'
במרוצה. לפי שיטה זו אין אנו מחויבים להסתפל בכל מלה
ומלה, אלא שולחים מבטים כוללים באמצעי השורות ותופסים
תיבות עיקריות, והשכל משער את היתר. על כן אפשר לעבור
על ספר בשעה או בשעתיים – לא כפי שקראו אבותינו, שהספר
היה קדוש בעיניהם ודקדקו בכל תג ותג.

בקריאה-לא-קריאה כזו אין אתה מבחין במלים. יכתוב
הסופר בדרך שהוא רגיל בה, ירבה שיחה, ואנו נטפל רק
במחשבתו ולא בסדר מלותיו.

לא כך הדבר, אם מחויב אתה לעייין, אז הרגיש
ותדע את תוספות המלים השגורות, שאין בהן צורך.
הרעיונות הללו עלו על לבי בימים אלה, בקראי בספר
האמרות והבדיחות של ליפסון "מדור דור". ליפסון מפורסם

היה בלשונו המעולה ובסגנונו הטהור, המיוסד על המקורות. ייחודו היה, שסיגל לעצמו את שפת המשנה והמדרשים ודרכי ביטויים. הקוראים הרגישו ביתרוננו והתענגו על כתיבתו, וכך התייחסתי אף אני אליו.

לרגל עבודה ספרותית אחת, שאני מטפל בה, הריני קורא דבריו עמוד אחר עמוד בעיון ומעתיק קצתם. אין אני רץ על פני העמודים, אלא מתבונן יפה. ולצערי הריני מוצא עתה בלשונו שגרתיות רבה, שגרתיות משלו, מן המקורות, שהשתעבד להם.

אם יפנה האחד בשאלה אל הרב – ודבר זה חוזר הרבה הרבה פעמים – יתחיל "למדנו רבנו"; אם ישתאה על מעשהו של הנשאל, יציע זאת באמרה "תמה תמה"; ועצה טובה הניתנת למישהו – נוסף לה תמיד התואר "הוגנת"; תחת "אמר" נוהג הוא לומר "פתח ואמר"; ורבים כמותם. איני מכון דוקא לציירופים הנופרים, אלא לסדרה של ניבים, שמלה אחת בהם גוררת את חברתה, עד שבראותך מלה אחת אתה יכול לשער, מה יבוא אחריה. הפול מוכן לשירותו, ואין שינויים וחילופים. – זוהי שגרה.

הרבה הצטערתי על "גילוי" זה. הערצתי ואני מעריץ את ליפסון המנוח, ודוקא על ייחוד ביטוייו. ואם באתי להעיר על הליקוי הזה, איני מכון אלא לעורר תשומת לבם של הפותבים, ואפילו של המדברים, על הצורך הגדול לדקדק בבחינה זו. "חדשות אני מגיד" – אמר ישעיה הנביא, חדשות ולא ישנות.

כפל מלים

אם תיבה אחת תספיק, הייתכן לשאול, מפני מה לא נוספה עוד תיבה המזרה על אותו עניין עצמו? (הרב א"י קוק, איגרת צ')

כי מה יתרון במשנה דברים וכפל לשון?
(ח"נ ביאליק)

כפל לשון יש מסוגים שונים. יש כפל העניין במלים שונות - זה בא להדגיש את הדבר, כגון: הן גוענו אבדנו פולגו אבדנו (במד' יו, כז); או: דרשנו את ה' אלהינו דרשנו וינח לנו (דבה"ב יד, ו).

זה הולך וחוזר בשיחותינו - אם ברצוננו להטביע את העניין בלב השומע. לרוב בא כפל העניין במלים שונות בנאומים ובהטפה, לשם יפי הלשון ושיקול האמרים. זוהי המוסיקה של השפה, כגון: עורי עורי דבורה עורי עורי דברי שיר (שופ' ה, ב); ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו - ישראל לא ידע עמי לא התבונן (ישע' א, ג); האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי. יערוף כמטר לקחי תול כטל אמרתי (דב' לב, א - ב).

כפל מלים בא בתנ"ך לעתים קרובות מצומד, אבל אין אני מכירים את ההבדל שבין מלה לחברתה, כגון חכם ונבון; ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם וישיתהו על ארץ מצרים (בר' מא, ג); רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה (דב' ד, ו); נתתי לך לב חכם ונבון אשר כמוך לא היה לפניך (מל"א ג, יב); ישמע חכם ויוסף לקח ונבון תחבולות יקנה (מש')

א, ה); גם אויל מחריש חכם יחשב אוטם שפתיו נבון (שם יז, כח); ורבים כמותם.

על אחדים מפסוקים כאלה אפשר לומר – בדוחק – כי התכוונו להשתמש במשקל מוסיקלי, אבל ברובם לא נדע, מה מוסיף התואר הנכפל.

עוד בימי התלמוד ואחריהם הרגישו בזה ובחגיגה יד ע"א נמצא: "נבון – זה המבין דבר מתוך דבר". ומפרשים הלכו בעקבות חז"ל בהבחנה זו. הרמב"ן בפירושו לבראשית מא, לג אומר: "נבון – שידע לנהל את ארץ מצרים בלחם לפי הטף... ולתת להם פפי חיותם, וימכור המותר לארצות האחרות... וחכם – שידע לקיים התבואה שלא תרקב...". ורש"י, ברצונו להבחין בין חכמים לנבונים, אומר: "חכמים – כסופים¹, נבונים – מבינים דבר מתוך דבר. זו היא ששאל אריוס את רבי יוסי: מה בין חכמים לנבונים? חכם דומה לשולחני עשיר, כשמביאין לו דיגין לראות – רואה, וכשאיין לו יושב ותוהא; נבון דומה לשולחני תגר, כשמביאין לו מעות לראות רואה, וכשאיין מביאין לו – הוא מחזר ומביא משלו (דב' א, יג)". ובסנהדרין צג ע"ב: "נבון דבר – זה שמבין דבר מתוך דבר".

עד כמה שהשתדלתי להבחין, לא הייתה ההבדלה ברורה לי. פעם אמרתי לעצמי: חכם – זה שיש לו ידיעה כללית רבה ומקיפה, ונבון – זה שיש לו תחבולות להושיע לעצמו בשעת מבוכה ודחק. אבל ממאמרים שונים בכתבי

1. פי' שפתי חכמים: מל' תמיד, כלומר שהעולם הומדין להם שאינם מגמגמים בלשונם וגם אינם מאריכין בדבריהם. ועי'ל כסופים ל' בושא כלומר שבושים ממעשיהם הרעים.

הקודש ובדברי חז"ל נראה, שלא היה הבדל, והבדלי המפרשים הם מפולפלים כדי לתרץ. פעם נכתב: ישמע חכם ויוסף לקח ונבון תחבולות יקנה (מש' א, ה); ונדמה, שהחכם היא בעל הידיעות, והנבון יודע התחבולה. אבל הפסוקים: בשפתי נבון תמצא חכמה (מש' י, יג) או: אויל מחריש חכם יחשב אוטם שפתיו נבון (שם יז, כח) – אין בהם זכר להבדל זה. פעמים נדמה לנו, שהחכם הוא בעל מידות נאות, יודע נימוס: "דברי פי חכם – הן" (קה' י, יב), "דברי חכמים בנחת נשמעים" (שם ט, יז), ובייחוד נראה הדבר במה שנאמר במס' אבות: שבעה דברים בחכם – אינו מדבר בפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה, ואינו נכנס לתוך דברי חברו, ואינו נבהל להשיב, שואל פענין ומשיב כהלכה, ואומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון, ועל מה שלא שמע אומר לא שמעתי, ומודה על האמת (ה, ז).

האין זה איש נימוסים נאים? אבל נבון, המבין דבר מתוך דבר, אם לא ישמור על הנימוסים הנאים – מה תועיל בינתו?

ובכן הבינה והחכמה – לא ידעתי, מה ביניהן. ועתה אעיר הערה על סופרים, הכופלים מלים מיצירת עצמם או מבחירת עצמם, והמלים הן למשא עלינו.

פותח אני את הספר "מדור דור", שפתב בעל ידיעה ובעל סגון, חכם ונבון דבר, וקורא אני בפרך הראשון, במבוא: "תוכו (של המעיין) – נביעה שאינה פוסקת, תסיסה, שפע ושפעה, יצירה ובריאה" – מהו ההבדל בין שפע לשפעה, בין יצירה לבריאה? "יצר העם שלא מדעת ושלא

במתכונן – האין זה דבר אחד? – התלוצץ והתבדח, לגלג על
אחרים – כיצד מבדילים בין התלוצץ להתבדח? – אצור
היה האוצר במעמקים, בתחתיות, בשיתן – איפה המעמקים
ואיפה התחתיות? עברו על האוצר העממי בהעלם עין
ובהיסח דעת – האין המעלים עין מסיח את דעתו? – פרשו
אל הבדיחה העממית, אל החדוד היהודי, שאין כמותו
לפיקחות ולחריפות – מי ילמדנו, מה בין פיקח לחריף?
– חוקרים ודורשים, אוספים ולוקטים, כותבים ורושמים –
מה בין אוסף ללוקט, בין כותב לרושם? – גשאר כמוס וגנוז,
עצור ועזוב ודורש אין לו – מה שהוא עצור הוא גם עזוב
וגם דורש אין לו; למה להכפיל?
כל אלה מצאתי בשני העמודים הראשונים, ואילו רצייתי,
הייתי יכול – לאסוף וללקוט, לכתוב ולרשום – משם עוד
עשרות.

יש, כמובן, סופרים שאינם חוזרים על מלותיהם. שופמן
המקצר לא יעשה זאת – זה נגד טבעו.

פלא תחייתו של הדיבור העברי

האקדמיה ללשון העברית בירושלים הוציאה בשנת תשל"ל לקט תעודות לתולדות ועד הלשון והאקדמיה ללשון העברית, תר"ן-תשל"ל, ולחידוש הדיבור העברי. סגן הנשיא של האקדמיה, זאב בן-חיים, צירף לחיבור הקדמה, ובה הוא מעריך את המעשה הכביר של הדיבור העברי המחודש. הוא מספר, שחוקרי הלשונות לא האמינו בימים הראשונים לניסיון התחייה, שיעלה בידי האידאליסטים המעטים להגשים את רעיונם. לפני שישים שנה כתב סופר עברי, פובליציסט והיסטוריון מכובד, ד"ר שמעון ברנפלד:

"לעשות את השפה העברית שפה מדוברת במובן הרגיל - זה לפי דעתי נמנע גמור. עוד לא אירע זה לשום שפה בעולם... כלי זכוכית שנשבר שוב אין לו תקנה, ושפה שחדלה התפתחותה הטבעית ופסקה להיות שפה חיה בפי העם, תהיה לפי הדוגמאות ההיסטוריות שפה היסטורית, ספרותית, דתית, אבל לא שפה עממית". ומתוך אנציקלופדיות לענייני בלשונות נמסרו דברי חוקר, שבחר בעברית של ימינו בתורת "הדוגמה הפלתי רגילה ביותר של תחייה לשונית". בן-חיים מוסיף, ש"הדיבור העברי המחודש מעורר השתוממות והתפעלות בלבם של הזר... יש מן התיירים המבקרים בארצנו, והם סופרים ומלומדים, הבאים אל האקדמיה ללשון העברית, כדי לשמוע "ממקור ראשון", כיצד קרה ונהיה הדבר, ומבקרים מבני האומות שבאסיה ובאפריקה אף מבקשים ללמוד פרק בפיתוח לשון מצומצמת בשימושה ללשון רחבה פרוחב צורכי החיים בדורנו".

מצטרף אני בלב שלם להערכה זו ויודע אני להוקיר את האידאליסטים, שהביאו לידי כך. אבל נוטל אני רשות לעצמי לפקפק ברעיון, שבאיוז תקופה שהיא, מיום לכתנו בגולה עד הדורות האחרונים, בא הפסק בהתפתחות לשוננו, ושיש לה דמיון פלשהו ל"כלי זכוכית שנשבר" ושבאמת פסקה חיותה בזמן מן הזמנים. הלשון העברית חיה הייתה בנפש עמנו כל הימים, בלי חשך. לימוד התורה במובנו המצומצם ובמובנו הרחב – המצומצם אצל פשוטי העם, והרחב אצל טובי העם – לא פסק בשום תקופה ובשום דור, ולימוד הקבע הזה חדר אל הנפש וחי בה חיי יצירה פנימית, רעיונית ורגשית. היצירה הפנימית התבטאה בויכוחים עזים, ובשעת פתיבה אפילו ביצירת מלים וניבים חדשים, כנהוג אצל יוצרים בלשון חיה. צורך ההבעה דוחף, מבקש ומוצא דרך. ימים ולילות ישבו בני כל הדורות בבית המדרש, או בביתם הפרטי, ולמדו מקרא ותלמוד ומדרשים ובספרים שנתחדשו, ולא היה זה לימוד פאסיבי, אלא לימוד חי ונוגע אל הלב, מתוך עיון בפירושים ישנים וחדשים, מתוך השוואות; ואם לומדים בחבורה, מגיעים לידי התפלפלות. למדן, שיצאו לו מוניטין בדיעותיו ובחריפותו – פונים אליו ומבקשים ממנו להתיר ספקותיהם, והנשאל משיב תשובה, והתשובה מתפרסמת ברבים להאיר עיניהם, וכך מתפתחת ספרות גדולה ורחבה של "שאלות ותשובות". ובשעת התעוררות המוח והצורך לבטא רעיון מתעשרת הלשון בדרכי ביטוייה.

1. במילוננו השלם של אליעזר בן-יהודה מצויות אלפי מלים,

וכשהגיעה תקופת ימי-הביניים ואחריהם, ונרא: אצלנו אנשי מחשבה ומחקר גדולים פרב סעדיה גאון וכרמב"ם, שהפירו את הפילוסופיה הכללית של ימיהם, ובאו לכתוב דבריהם, ההסתפקו בלשון המקרא והתלמוד? ואם כתבו כמה ספרים חשובים בערבית, באו אחר כך מתרגמים ומסרו דבריהם בעברית ברורה ובמונחים מחדשים. שמואל אבן-תיבון, שתרגם לעברית את "מורה הנבוכים", ההסתפק בלשון שהייתה קיימת עד ימיו? מושגים חדשים כופים ליצור מונחים חדשים. ואלה המונחים נתקבלו במשך הזמן והיו לנחלת הרבים.

זה דרכה של כל לשון פשהיא חיה, ואפילו רוב חיותה בספרות. ואין זה דומה כלל ללשון הלאטינית, שלא עסקו בה אלא חוקרים וסופרים מועטים, יוצאים מפלל הציבור הרחב. אצלנו עסק העם הרחב בלימוד בלשוננו, על כן הייתה זאת לשון פנימית חיה.

כשבא ר' יצחק לוריא (האר"י, נולד בשנת 1534), האדם רב ההרגשות והדמיונות, והתעמק בספר הזוהר, והתבודד בבית מיוחד על נהר גילוס לבל יפריעוהו, ולא היה משיח עם שום אדם אלא בלשון קצרה, בלשון הקודש, וכתב על שיטתו בקבלה, שיצרה עולם חדש במחשבה, האם לא הרחיב את שפת-שפתנו במונחים ובמלים ובניבים חדשים? ואחר מאתיים שנה, כשבא נחמן קרוכמל (רנ"ק, 1785-1840) והעלה על הכתב את מחשבותיו בפילוסופיה, חידש

שנתחדשו לאחר התקופה התלמודית-המדרשית, וסומנו בסימן מיוחד, ואצל רבות מהן מראי המקומות הם מספרי שו"ת.

את המלים הדרושות לו! אביא קטע קצר מדבריו על
החסידות והחסידים:

"כאשר ילהיב המאמין את נפשו לעבודה, ויפשוט מחשבתו
מעסקי העולם ומחמדי החיים, יבוא למאוס בכל הנופל תחת
החושים; אחר תקטן בעיניו גם ההשגה השכלית, מוגבלת בשימושה
על פי ההיגיון והביקורת, יהפוך עינו כל היום רק אל מעמד
נפשו הנלהבת ויחלום על כוחות השגה חדשה ועוז ממרומים, וזה
הצעד הראשון. צעד שני שלו ידמה לראות בעין פנימיותו מלאכי
עליון ועצמים זכים או משוללי החומר, ויבקש תחבולה להתקרב
אליהם; אחר יתערב עמהם ויודיעוהו כל רז וכל העתיד לבוא,
ולקיום ההגדרות פרי לבת אש דמיונו"².

אבל גם "העובדה" הידועה לפול, שחדלה הלשון העברית
לחיות בפי בני עמנו, היא אמת קטועה. נכון הדבר,
שבחיי יום-יום ובמסחר ובמשא-ומתן דיברו בלשון הסביבה;
אבל יש שדיברו עברית, אם גם מתוך קושי ומאמצים. לפני
דור או שניים נהגו חרדים לדבר בשבת בלשון הקודש.
כשהפסיקו איש בתפילתו ואנוס היה לענות, מחויב היה להשיב
בלשון הקודש; חברי "החברה קדישא" היו נוהגים – והדבר
נרשם בפנקסים – לדבר בלשון הקודש בשעת טיפולם במת.
ומה עשו בני ארצות הקדם, כשהגיעו למקומות, שלשון יהודיהם
לא הייתה מובנת להם – באיזו לשון דיברו? בכל עיר ועיירה
נמצאו יהודים לומדים, ששוחחו עמהם עברית, אם כי לא
בשפת הרגיל אצל הדוברים יום יום.

2. ועיין במאמר המפורט של יוסף יצחקי "דעותיהם של סופרי
ההשכלה על הלשון העברית ודרכיהם בהרחבתה וחידושה", לשוננו,
כרך ל"ה, חוב' א-ב.

נחום סלושץ, שנולד כמעט לפני מאה שנים (1872) וגדל באודיסה, עיר שהייתה מן המתקדמות ורבת השכלה כללית – אביו הנהיג את הדיבור העברי בביתו, ונ' סוקולוב דיבר עברית שוטפת כדבר בשפת אם. חנה פצולסון מספרת על אחיה ברל: "בהיותו ילד חולני (הוא נולד בשנת 1900), הוזמנו לו מלמדים הביתה. פשהבריא הילד והלך לחדר, בחר לו אבא את הטובים שבמלמדים. אחד מהם היה ראובן יואל, יוצא עיירה קטנה לאפיץ, למדן ובקי, אשר חיבר ספר דקדוק שלא נדפס. בביתו דיברו עם הילדים עברית. גם דוד שמעונוביץ (שמעוני) למד אצלו" (נדפס ב"מולד", אלול תשכ"ט). אף כי לא היה הדבר מצוי, מקריו היו מרובים. אחרי שנים, בימי נעוריי אני, היו כמעט בכל עיר אגודות דוברי עברית.

ועליי להוסיף עוד גורם חשוב: בלשונות, שהשתמשו בהן היהודים בכל מקום, היו מעורבות הרבה מלים עבריות, ולא רק בענייני דת. אין אני בקי בלשונות אחינו הספרדים, אבל אזכור, שביידיש השתמשו באלפי מלים עבריות. עיינתי בספר "צאינה וראינה" – תוכן פרשיות החומש בידיש, כתוב לנשים, ספר נפוץ מאוד, שכל אישה קראה בו בשבת את פרשת השבוע, ואלה שהקריאה הייתה קשה עליהן היו נכנסות אל שכנה, יושבות ומקשיבות. פותח אני עמוד בפרשת לך לך, עמוד בן שני טורים וכולל כארבע מאות וחמישים מלים, וסופר אני בו שתים-עשרה מלים עבריות. בעמוד אחר מצאתי 31 מלים עבריות, כגון: פסוק, ירש (ירשנען), גוף, רשעים, חכמים, חלק, פרק, אורח, חבר,

מפיל, עֵבְרָה, זוגת, אשת איש, דיינים, רופא, רפואה, חתונה, סעודה, גבר, ועוד כאלה.

פניתי אל מילון חדיש-מאדערן ענגליש-יידיש, יידיש-ענגליש ווערטערבוך מאת אוריאל וויינרייך, שהופיע בשנת 1968 על ידי "יווא". פתחתי בעמוד 681, באות ג', מלים ופירושן באנגלית, ובשני הטורים באו 42 מלים ביידיש ופירושן באנגלית, וביניהן 19 מלים עבריות, כגון: גביר, גביית עדות, גבר, גברות, גדול, גדלות, גדלן, גדר, גואל, גובר, גזמא, גוזר ועוד. אמנם בעמודים אחרים אחרים היו פחות מלים עבריות, אבל בכל אופן היסוד העברי ביידיש רב הוא, ואין לזלזל בו.

עוד לפני שבעים שנה בערך ערך י"ח טביוב (1858-1920) מחקר על היסודות העבריים בלשון יידיש (כתבי יח"ט... עמ' 124-278) ונתן בסופו רשימת המלים העבריות הנהוגות בה, כל מלה לבדה, ומצורף לה גיב שלם, להראות את שימוש המלים העבריות, ועולה מספרן בערך ל-1700. יודל מארק ערך מחקר מפורט בעניין זה³ ומצא, ששיעור המלים העבריות בלשון יידיש הוא כחמישה-שישה אחוזים. כמובן, כשמדברים בענייני תורה וחסידות, חלק זה עולה בהרבה. העברים המסורים, שהשתדלו להחיות את הדיבור העברי בפני בני עמנו, העזו והצליחו והכשירוה לחיים המודרניים בכל המקצועות. והפלא הזה ייחשב בין פלאי העולם.

3. A Study of frequency of Hebraisms in Yiddish in "The Field of Yiddish", I, New York, 1954.

מכתבי מסחר בעברית

בחוברת "זיכרונות והגיונות" מאת הסופר המפורסם בימיו, המנוח יהודה ליב לוין (יהל"ל, 1844–1925), שנערכה יפה בצירוף הארות מאת יהודה סלוצקי ויצאה על ידי מוסד ביאליק, מצאתי פרטים, שהזכירוני את חייהם של מחברי הספרים העבריים ברוסיה בימי נעוריי והקימו לפני את העבר בצבעים בהירים.

בשנת תרפ"ז (1867) בא למינסק הגביר האדיר אלעזר (לאזאר) ברודסקי בלית רעיתו שרה ושהה בה בעיר שנה תמימה. מטרתו הייתה לקנות לו דעה והשפלה, ולקח לו מורים לשפות שונות, וביהל"ל בחר ללמדו עברית.

ואלמד אותו – מספר יהל"ל בזיכרונותיו – כל השנה היא, עד אחרית תרכ"ח, ונפשו נקשרה בנפשי בעבודות ידידות, ובנסעו ממינסק לקח דברתי להחליף עמו מכתבים; וכן עשיתי, ובכולם העתרתי עליו דברים לחלצני מעבודות ההוראה לשעות¹, אשר מאסתיה, ולהוציאני למרחב. ובעוד שנתיים קיבלתי מאתו את המכתב הזה, אשר פתר את גורל חיי:

10 במאי 1870, זלאטופול.

ידידי היקר, המשפיל דובר צחות מר יהודה לייב לוין ג"י. זה ימים מספר אשר נסתם כל חזון ממך, אך אל תדמה בנפשך פי שכחתיך. זה לא כביר דיברתי אודותיך עם כבוד אבי הנכבד ג"י וגמרנו אומר לקראך הנה (ולהעמידך) על משמרת מורה

1. הוראה פרטית.

שפת עבר. על פן אל תתמהמה ושים לדרך פעמיך בקבלך
מכתבי הנוכחי. משפורתך שלושים רובל כסף לחודש ויותר.
מסגיר אנוכי בזה (במכתב) --- רובל על הוצאות הדרך, ובתקותי
לראותך בקרוב אשאר ידיך דורש שלומך והצלחתך.

אלעזר ברודסקי

יהל-ל קיבל את המשרה ולימד את בני הגביר מעט
שעות ביום, וביתר הזמן היה פקיד בלשכת ברודסקי, שהיה
עשיר מופלג, מלך הסופר.

המכתב המובא לעיל, ששם ברודסקי חתום עליו, ודאי
לא פתבו הגביר בעצמו. השנה, שלמד עברית מפיי יהל-ל,
לא הועילה לו במידה כזאת. אף פי ידבר יהל-ל בשבח,ו,
שהיה בן תורה, ובשפתות ובמועדים אהב לשמוע דבר תורה,
לא הגיע לידי כתיבת איגרת בעברית צחה ומליצית. ומי
פתב? ודאי היה לו במשרדו מנהל חשבונות או מזכיר מן
המשפילים, שידע עברית היטב, והוא שחיבר את המכתבים
העבריים.

זה מעלה על לבי זיכרונות מימי נעוריי, שאז נמצאו
בהרבה בתי-מסחר גדולים מנהלי חשבונות, שידעו יפה
עברית והחליפו מכתבים עברים עם הלקוחות, שפמעט
כולם היו מאחינו בני ישראל. משה קליינמן היה במשך שנים
רבות מנהל חשבונות ומזכיר בבית-מסחר סיטוני בברדיטשוב.
פעם בשנה היה בית-המסחר פותח סניף ביארמוליניץ הקרובה
לעיירתנו, כי שם היה קבוע יריד גדול בימי הקיץ, ואז
הייתי אני הנער נוסע עם אבי אל היריד ובא לשוחח עם
הסופר, שהיה ידוע בימים ההם כפובליציסטן עברי חשוב.
אגב: בברדיטשוב היה שמואל אבא הורודצקי מנהל

מסחרה של הגברת מאגאואניק, אלמנתו של ר' ברוך, שהיה גם מן החסידים המפורסמים, ובביתו נערכו בכל שבת "שלוש סעודות", ונתפנסו שם חסידים רבים. לאחר מותו מילא שמואל אבא הורודצקי את מקומו – גם בשלוש הסעודות.

זכורני, שאבי היה קונה ערדלי-גומי מבית חרושת גדול בקיוב, שהיה שייך לבעלים רוסיים. פעם קיבלנו מהם תיבת ערדליים, שהיו פגומים, אז פקד עליי אבי לכתוב מכתב עברי אל בית החרושת (אבי היה פותב עברית טובה, אבל הקדיש את זמנו לקריאת עיתונים וספרים). שלחנו את המכתב לתעודתו, וכעבור שבועיים הגיעה אלינו משם תשובה כתובה עברית מפוארה.

פעמים יסיתי יצרי והריני כותב גם פה באמריקה מכתב עברי בענייני עסקים, אם אדע, כי לא יקשה על המקבלים למצוא קורא-מתרגם, ולא נכשלתי. אין אני עושה זאת מתוך רצון הבלטה, אלא בניסיון, ולא התאכזבתי.

ויש עדים נאמנים למנהג של פתיבת מכתבי מסחר עבריים שהיה עניין ריאלי, צורך מורגש.

מעיינ אני ב"ספרי איגרות", ובהם נוסחאות של מכתבים ללמד דרכי פתיבתם; הספרים הופיעו במאת השנים האחרונות. האחד הוא: "פתיבי קודש" – מכתבי לשון עברית בשפה צחה וקלה, הפול באר היטב, ללמד בני יהודה צחות המליצה – פל אלה מעשה ידי חכם נודע לתהילה א"מ" – (מחברו היה א"מ מאָהר), והוא נדפס בלבוב בשנת 1857. בספר הרבה מכתבי מסחר, כגון: "השואל הלואה מרעהו לעסוק בסחורה". והשואל כותב:

“אחרי אשר כספי מיריד לייפציג לא הגיע עוד לידי, והימים ימי מקנה וקניין דונג, דבש ודברים אחרים, אשר לא יתגום בעליהם פי אם בכסף מלא, הנני ירא מאוד לבל יקדמני אחר אשר זהב בידו, לכן יקירי אתנפל לפניך בשאלתי ובקשתי, פי תלוה לי בטובך המש מאות כסף על ירח [לירח] ימים”.

ומכתב מאיש המבקש לו משמרת (משרה) בבית-מסחר,

שזה תוכנו:

“לשמע און שמעתי, כי הסופר (המוכיר) אשר היה לך אדוני בבית מרפולתך הגדול חלף הלך לעולמו [נפטר], ואתה מבקש לך תמורתו, ובעירך אין גם אחד אשר יוכל לגשת אל העבודה הנכבדה הזאת, לכן אערוב את לבי להתנפל לרגליך, אלופי, ולהתחנן אליך, כי תמשכני חסד ותמלא את ידי לכהונה הזאת, פי חנני ה' בעט סופר מהיר, וכביר חילי בלשונות העמים, אשכנז, פולניא, איטליה, ובריטניה, ושש התעודות הלוטות פה הן תהיינה לי לפה... והשנייה הכי נכבדה, בתתה עדותה, פי ידי רב לי בחשבון וידיעת הסהורות” וכו' וכו'.

ועוד איגרת-מסחר האומרת:

“שלום לך, איש חמודות, הנני שולח לך ביד האיש המביא לך איגרת זו, חמישים פיכר דונג ושלושים פיכר דבש, ואתה בטובך תמכור אותם מהרה, ואת מחירם תיקח. והיה בבוא הפסף לידך, אל תתמהמה משלחו אליי” וכו' וכו'.

בספר המכתבים השלם מאת “המליץ המפואר” אברהם מרדכי פיורקא², שיצא בווארשה בשנת תרמ”ב (1882), נמצאת מהלקה מיוחדת למכתבי מסחר, וזבאחד מהם כתוב לאמור:

2. הוא היה עורך העיתון “גן שעשועים” לבני הנעורים, ואני השתתפתי בו בסיפורים.

מקרב לבי אני נותן לו תודה על אשר בחר בי להיות איש הביניים בדבר העסק הנכבד שבדעתו לעשות. מחר בבוקר אני נוסע, בתקותי לגמור העסק בטוב, ואף כי עוד אחת חסר לי דעת, אם כבודו נותן לי הרשות והכוח לעשות כאדם העושה בתוך שלו [כלומר שלא יחכה להסכמתו].

וכן שאר המכתבים הסובבים על ענייני מסחר שונים. בספר "מכתב משולש", שיצא בוארשה ונתחבר בידי אברהם יעקב פאפירנא - והספר נקרא "מכתב משולש", משום שמכתביו נערכו בשלוש לשונות, עברית, רוסיית וגרמנית - תופסים מכתבי המסחר רוב העמודים. הנה למשל "מכתב כללי לסוחרים בדבר שותף חדש הנספח לבית המסחר":

"הנני להודיע לרום מעלתו, כי גמרתי אומר לספח לשותף בית מסחרי את בן אחי ה' מ"מ, צעיר לימים, אשר עבד אצלי זה כשש שנים בתור כותב מכתביי, ויקן את לבי באמונת רוחו וניקיון כפיו, ובוה אקוה להיות לו למשען ולעזר חלף עבודתו הנאמנה...".

או:

"יקבל כבודו בזה רשימה חדשה פרייזקוראנט [= מחירון] ממקחי כל הסחורות הנמצאות בבית אוצרי, והנני שואל בזה את פי מעלתו, אולי יאבה לקנות ממני כעת מאה חביות צימוקים מובחרים מסמירנא. את הצימוקים האלה אוכל למכור לו במקומי במחיר תשעה רוי"כ [רובל כסף] כל חבית, אבל אני מגיד לו מראש, כי במקח הזה אמכור סחורתי רק במשך שבעה ימים מהיום דלמטה, כי רבים הקופצים עתה עליה, וכי' וכי'.

ובמכתב אחר:

"ידידי ה' ק' סיפר לי, כי הואיל כבודו לכוון בעיר מושבו בית אוצר סחורות בגדי צמר מהפאבריקים שלנו. ובוה הנני לבקש את כבוד מעלתו, כי יאבה בטובו לפנות אליי בדרישת סחורה מעשה הפאבריקים דפה", וכי'.

והמפקפק בדבר, אם היה צורך אמיתי במכתבים הללו, יעיין בזיכרונותיו של ר' בר מבו ליחוב (הספר נערך על ידי ד"ר מ' וישניצר ויצא לאור בהוצאת "כלל", בברלין 1922). זיכרונותיו נמצאו בספריית בית המדרש לרבנים בלונדון, ואין יודע, מי המציאם להם. הזיכרונות מספרים בעברית פשוטה על כל המסחרים הענקיים של ר' בר. כן, הלשון העברית הייתה לפני ימים לא רבים גם לשון המסחר הגדול.

חבלי לשון

מיד כשדרכה רגלי על אדמת ישראל, ועוד לא הספקתי לצאת מבית המכס, החלו מתקנים את השיבושים בדיבורי העברי, ונהניתי.

נהניתי מתיקון שגיאותיי? כן. כל ימיי הריני עוסק בתיקון שגיאותיהם של תלמידי, המשתבשים בדיבורים או בחיבורים, ויגעתי מטרחה זו. עתה זכיתי, ומלאכתי נעשית על ידי אחרים – ואיך זה לא אתענג? ואם אני הנפגע, מה בכך? הרי אני גם הנשכר. אלמד ואשפיל.

ואיני חושש, שמא תפחית הודעה זו מכבודי, כבוד מורה בישראל. כל לשון היא קבלה, דבר שבהסכם. אם הסכימו לקרוא שם מסוים לעצם או לפעולה, אחת היא, מה מקור המלה ומה היה שימושה לפני; המקובל הוא הנכון. מלתחה הייתה לפני חדר לשמירת בגדים, ואחר כך – ארון בגדים, ואחרי כן גם ארגז-בגדים לדרך, וגם אוצר הבגדים של אדם. החיים משתנים, ועמהם הכלים והלשון. אנו, דוברי עברית שבגולה, ידיעותינו באות לנו מספרי הדורות. יש לנו הרבה מלים "גורפות", וההבדלים ביניהן יש שהם מטושטשים. גרביים ופוזמקים הם לגבינו מלים גורפות; ברם בארץ-ישראל, הקצרים השכיחים הם גרביים, והגבוהים, המכסים גם חלק מהשוק, הם פוזמקים; אבל למעשה אין שם זה בשימוש. פוזנות, חוצה וחלוק – יש שהן מתחלפות

• נכתב בשנת תשי"ז.

אצלנו; ברם בארץ-ישראל החלוק הוא בגד עליון פשוט, כדוגמת לבוש עבודתו של רופא או ספר; החולצה היא הכותונת העליונה של איש ושל אישה, והכותונת היא לבוש הלילה, ועל כן יש אשר יקראו לה פתונת לילה, לשינה. אין אנו מבחינים בין הבדל להפרש; בארץ הבדל הוא כללי, והפרש מתייחד לחשבונות ולכספים, כגון: מה ההפרש בסכום, אם תשלם מס הכנסה על פי חישוב זה או על פי חישוב אחר.

היש יסוד במקורות להבדלים אלו בלשון? כמעט אין חילוק בדבר. המוסכם הוא העיקר, שאם לא כן לא גבין איש את שפת רעהו.

בימי ההשכלה, כשלא הייתה לשוננו מדוברת כלל, היה הערבוב גדול מאוד. גררו אחר הכתובים וכתבו בכפל מלים, ולא דאגו למובן המדויק. ידוע הסיפור על האדם, שאכסן את בן עמיתו מעיר אחרת, וכשנאסר הבן בגלל מעשה מהפכנים, הודיע לו לאב, שבנו ניתן, כמו שכתוב בירמיהו, אל המהפכת ואל הצינוק. האב הנבהל עיין במילונים לדעת אל נכון, מה נעשה לבנו, ונבוך: אם ניתן במהפכת – רגליו בסד והוא תלוי וראשו למטה; ואם שמוהו בצינוק – עול מועקה בצוארו, הריהו עומד על רגליו ראשו למעלה. מה מצב בנו?

בהיותי בירושלים באולפן "עציון", סיפר לי מנהלו, הד"ר קאמרט ז"ל, שבאה לפניו בחורה יהודית מאנגליה והשתדלה לדבר עמו עברית, כי למדה ראשית הלשון באוניברסיטה אחת שם. היא רצתה להיפגס אל כיתה בינונית

באולפן, וכשפירש לה המנהל את שכר הלימוד, ביקשה
הנחה מן הסכום באמרה:

— אני בתולה אביונה. — המנהל הסתפל בה בתמיהה,
לא משום שפקפק בפירוש השם והתואר, אלא משום זרותן
של המלים שאינן שכיחות בדיבור, והנערה הוציאה מחיקה
ספר שלמדה מתוכו באוניברסיטה והראתה לו את הביטויים
I am a = אביונה אני בתולה העברי: אני נערה ענייה].
poor girl [פלומר: אני נערה ענייה].

אתחיל מניסיונותיי:

משוכנסתי לבית-המכס בגמל חיפה, הוצרכתי לשהות
ולטרוח כשעתיים, עד שעלתה בידי למצוא ולאסוף למקום
אחד את יג מזודותיי וחבילותיי ותיבותיי. הפקיד בדקן
וקבע את סכום המכס, שעליי לשלם. ניגשתי אל אשנב הגובר
לשלם, ברם מצאתי שם תור ארוך, ושוב היה עליי לעמוד
על רגליי ולחכות. עייפתי מאוד מן ההתרוצצות ומן החום
הגדול והסחתי צערי לפני אדם אחד, שקדם לי בתור ועשה
עליי רושם בקומתו וברוחב כתפיו ובלבושו, שהיה פלבוש
פקיד בחברת הובלה.

— כמה עייפתי — קבלתי לפניו, כשאני מוחה את זיעת
מצחי במטפחתי — זה שעתיים משעה שירדתי מעל הספינה
והתעכבתי כל הזמן בחיפוש חבילותיי.

— באיזו ספינה באת?

— בספינה "ציון".

— "ציון" היא ספינה? — פרץ בצחוק.

– ומהי? – שאלתי בתימהון.

– אנייה, ולא ספינה.

– למדני נא – התחננתי – מה בין אנייה לספינה?

– אדון – ענה לי בחיוך של סלחן ומחלן ובשמחה של מצוה להורות לאורח דרכה של לשוננו, – ספינה היא קטנטונת, ואנייה היא עצומה!

באותה שעה דוקא בקי הייתי בפרשת מלים נרדפות, פי בשני שבועות מסעי בים טיפלתי בהרחבה בספרי-אוצר המלים והגיבים. על כן שכחתי זמני ומקומי וחומי והחילותי לפרש לו ענין זה על בוריו:

– ביונה פרק א' – אמרתי לו בנחת – נמצאה המלה אנייה ג' פעמים, וספינה פעם אחת, והמדובר הוא באותו כלי-שיט. גוניוס מתרגם גם אנייה וגם ספינה Schiff. ובמשנה בבא בתרא ה, א מצינו, "המוכר את הספינה מכר את התורן ואת הנס ואת העוגין ואת כל המנהיגין אותה, אבל לא מכר את העבדים", העושים את מלאכת הספינה. אמור נא, כמה עבדים עובדים בספינה קטנטונת? ומה תאמר למה שמפורש במדרש קהלת, "מעשה בספינה גדולה מפרשת לים הגדול...?" וכשביטאתי את התואר "גדולה", הטעמתיו יפה, וסבור הייתי, שניצחוני שלם. מתנגדי עמד גבוך קצת, ואחר כך התאושש ואמר דברים פהוייתם:

– אתה, אדון, למדת הרבה. אני לא לומד. אני איש פשוט. אני לא יודע יונה ובבא, אבל אני יודע ש"ציון" היא אנייה, ולא ספינה.

לאחר אמירה בת-סמך זו נסתתמו כל טענותי, וכדי

למחות את רושם השיחה ביקשתי מנער אחד להביא בקבוק בירה והשקיתיו פוס ישועות, ואני שתיתי פוס תנחומין, והשלמנו.

מאז לא עבר יום, שלא תיקנו לי את שגיאותיי. התאכסנתי במלון "השרון", המלון הנפלא שעל שפת הים, קרוב להרצליה. השתרעתי על כיסא-נוח בגן הרחב ופתחתי בשיחה עם אישה צעירה, שישבה סמוכה אליי וסרגה.

— כמה זמן אתה בארץ? — שאלה.

— שני חודשים.

— סלח לי, אדון — אמרה לי מתוך נדיבות רוח — אין

אומרים "שני חודשים", אלא חודשיים, וכן אין אומרים "שני שבועות" אלא שבועיים, ולא "שני ימים" אלא יומיים.

העליתי בזיכרוני את ויכוחי בבית-המכס, ואת בר-הפלוגתא שלי, שרציתי להכריעו במדרש קהלת ובגזונים, ונכשלתי. על כן נוהרתי הפעם ושאלתי:

— היכן למדת עברית?

— ילידת פולין אני, ולמדתי עברית בגמנסיה "תרבות".

— גברתי, — אורתי עוז להגן על עצמי — אמת, שאפשר לומר

חודשיים במקום שני חודשים, ויש בזה היסכון, ברם אין אנו חייבים להשתמש דוקא בצורה זו. בספר שופטים, פרק י"א, מבקשת בת יפתח "הרפה ממני שניים חודשים", ואחר כך כתוב: "וישלח אותה שני חודשים... ויהי מקץ שני חודשים".

— ואף על פי כן, אילו היה בני אומר שני חודשים'

הייתי גותנת לו על הראש...

— מה? כליל תפארת?

– לא, – חייכה – רואה אני, שאינך מבין את לשון הארץ,
זה מעין הייתי גוערת בו בחזקה.
– הרי זה מיידיש: איך וואָלט אים געגעבן איבערן
קאַפּ.

– ומה בכך? כך מדברים!

פעמים ניסיתי אני לתקן שגיאותיהם של בני ארץ-ישראל
– ללא הצלחה, כמובן. נכנסתי לביתו של מורה עברי, בשעה
הנועדה לפגישתנו, ולא מצאתיו.
– הוא טרוד מאוד, – אמרה לי אישתו – וזה יצא לו מן
הראש.

רגע היו הדברים מעומעמים לפניי, אבל מיד נתבררו
לי, וזכרתי מקורם, "ס'איז אים אַרויס פון קאַפּ".
– טרדוטיגו גדולות – הצטדקה האישה – בני לוקח עתה
בחינת.

שמעתי את הפועל לוקח ולא העירותי דבר. בינתיים
הושיבתני האישה אל השולחן והביאה קומקום ושאלה:

– האשפוך לך תה?

– חס ושלום – עניתי – תה יקר הוא, תחת לשפכו צקי
אותו אל ספלי. במשך השיחה סיפרה לי האישה דבר-מה
"איום וגורא" ואמרה:

– כששמעתי זאת, געשה לי חושך בעיניים.

– געשה לי חושך בעיניים? – שאלתי. – מאיזו לשון
מתורגם גיב זה?

– נדמה לי, – אמרה אשת החבר – מיידיש: "ס'איז מיר
פינסטער געוואָרן אין די אויגן".

גברתי, – אמרתי – ניב יידי זה תירגם מעברית. באיכה
נמצא "על זה היה דוה לבנו, על אלה חשכו עינינו", מדוע
אינך משתמשת בניב העברי המקורי?

– אני מושפעת.

– מן הרחוב?

– לא, מבעלי.

– מבעלך המורה?

האישה ניחנה בחוש של הומור וצחקה.

– על אלה חשכו עיני – אמרתי לה ונטלתי את ספל

התה ביד.

דוברי עברית בארץ ישראל נחלקים לכמה סוגים:

א. היודעים עברית יפה וממקורותיה ושומרים על חוקיה
ומשתדלים לשפר לשונם. בזה מצטיינים אנשי הרוח, סופרים
ומורים ומשכילים. הקריינים המשדרים דבריהם ברדיו מקפידים
על סגנונם, עד שמורגשת בדבריהם איזו אי־טבעיות – מרוב
השתדלות.

ב. המשתדלים לדבר בלשון ספרותית, אלא שאין
ידיעותיהם מספיקות, והם מחקים את לשון העיתונים. דבריהם
מושפעים מן הלשונית הלועזית השגורות בפהם: החיות
בהפרתם. על כן תשמע לפעמים סגנון זר כגון "אני פעיל
בשטח החינוך" (במקום "אני מורה"), "הפול נעשה בכוחות
עצמיים" (במקום "אני עצמי מטפל בזה"), "הוא חרג מן
המסגרת של גיל החמישים" (במקום "הוא למעלה מחמישים").
הפשוט נראה "לא אינטליגנטי".

ג. המון העולים, הקולטים את הלשון מן השמועה. דיבורם ביניהם לבין עצמם היא בשפות ארצות מוצאם, ועברית הם מדברים ל"זרים". במשך הימים הם מדברים עברית אפילו ביניהם לבין עצמם, אבל לשונם לקייה מאוד: צירוף-מלים בלתי-טבעי, שגיאות דקדוקיות. ישנם בני-אדם, הדורים בארץ הרבה שנים וטועים בזכר ונקבה, ביחיד ורבים וכיוצא באלה.

בדרך כלל קולטים כל מלה מחודשת ולועסים אותה לצורך ושלא לצורך. כשחידש משה שרת ז"ל את השם פער פלומר, ההפרש במשכורות או ברוחים או במספרים – התחילו הפול בפער מפערים, ונשכחו הבדל, הפרש ומרחק. מבצע בלע את כל המעשים והפעולות והמבצע – את המגשים והמוציא אל הפועל; ה"יוזם" השפיע את הראשון והמחדש, וישיר גירש את ה"ישר".

הלעז נדבק בלשון, ומפני ההרגל פסקו מהרגיש בו. החזרה על מלת האישור "כן?" בדרך שאלה נובעת מן הגרמנית "ניכט וואהר?". ביטול פיגוי הקניין בשמות מביא לידי אריכות ולידי שימוש מרובה בשיינים, ומלאה השיחה "שלי, שלי, שלך... – הספר שלי, הכסף שלך, הבחורה שלו, המכנסיים שלה". המלה אז געשתה מלת-עזר ותוספת-חינם למלא כל חלל במחשבה או בשיחה, בייחוד אינה פוסקת מפי התינוקות. לוא לפחות היו משתמשים לפעמים באזי לשם שיגוי!

לשגיאות הגסות אפשר להתייחס כאל תופעה ארעית העתידה לחלוף בקרוב, לא כן הסירוסים הסגוניים ומלות

הנסררות - אלה קונות להן זכות אורח, וקשה המלחמה בהם. בלב הדואנים למסורת ולהמשך התרבותי והלשוני מנקר החשש, שמא יבואו השינויים והתמורות בלשון המתחדשת וירחיקוה מן המקור, עד כי במשך השנים תפתח ותהא כלשון חדשה, כדוגמת ריחוקה של היונית החדשה מן הקדומה. לעת עתה אין לחשש זה יסוד. שפת הספרות והדיבור המעולה הולכת ומתדמה ללשון המדרש והאגדה, ובימים האחרונים ניפרת הנטייה המכוונת לשאוב ממעיינות אלו. זוהי תופעה מעניינת נכונה ורצויה. פי לשון האגדה והמדרש טבועה בחותם העממיות החיה, הדינמית, הפשוטה והריאלית. לשון זו קלה היא, התרחקה מן השימוש הפורמאלי של צורות הסמיכות וקיבלה במקומה את השימוש במלה של. את החיזיון הזה אני בודק והולך, ואקוה שיעלה בידי לאשר מסקנתי זו על יסודות מחקר מפורט.

כשטיילתי פעם לפנות ערב ברחוב ג'ורג' החמישי, טופפו לפניי שתי בחורות, כנראה, מתלמידות האוניברסיטה, ושמעתי את האחת אומרת אל חברתה:

- מכיון שאין המכשיר הזה ברשימושי, הריהו פאילו אינו...

- ברוכה תהיי לי, אחותי, - אמרתי בלבי - אילו קם אחד התנאים, מקברו והיה מטה אוזנו לשיחתך, ודאי היה נהנה ואומר: בת תלמיד-חכם, מדברת בלשון חכמים.

מאת המערכת

אמרו ליה לרבי יוחנן: איפא סבי בבבל. תמה
ואמר: "למען ירפו ימיכם וימי בניכם על האדמה
אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם" כתיב;
אבל בחוצה לארץ — לא!
פיון דאמרו ליה "מקדמי ומחשכי לבי כנישתא",
אמר: היינו דאהני להו (ברכות ח ע"א).

כשתמה גדול אמוראי ארץ-ישראל, שיש מאריכים ימים
גם בחוצה לארץ, נחה דעתו משמצא סיבה מספקת לדבר,
והיא עיסוקם המתמיד בתורה, שאף היא סגולה לאריכות
ימים.

מחבר שני הקונטרסים "דרכי לשוננו, דובריה וסופריה",
יקירנו פרופ' צבי שארפשיין נ"י, משכים ומעריב
באוהלי תורה שבתפוצות עד זקנה ועד שיבה ומעבר לגבורות
להקנות ידיעת לשוננו ותורתנו לתלמידים, למורים ולמורי-
מורים, והוא רואה ברכה בעמלו.

מערכת "לשוננו לעם" שמחה להביא לקוראינו משהו
מפרי עטו, והיא מאחלת לו בשמה ובשם קוראיה "פי אורך
ימי"ם ושנות חיים יוסיפו לך".

(מ')

ה ת ו כ ז :

ג	עמ' ג	שגרות לשון
ד	"	כפל מלים
ה	"	פלא תחייתו של הדיבור העברי
ו	"	מכתבי מסחר בעברית
ז	"	חבלי לשון
ח	"	מאת המערכת